

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 2 від 25 серпня 2022 року)

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права Державного податкового університету № 15 від 26 лютого 2026 року

Присутні:

директор навчально-наукового інституту права, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Топчій В.В., заступник директора з наукової роботи, к.ю.н., доцент Лаговська Н.В., доцент кафедри правничої лінгвістики, д.ю.н., доцент Бодунова О.М. (гарант), завідувач кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., професор Білянська Н.В., професор кафедри цивільного права та процесу, д.ю.н., професор Чеховська І.В., професор кафедри цивільного права та процесу, д.ю.н., професор Новицька Н.Б., доцент кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., доцент Менів Л.Д., доцент кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., доцент Самілик Л.О., доцент кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., доцент Білоус Т.Й., доцент кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н., доцент Мілевська А.О., доцент кафедри цивільного права та процесу, к.ю.н. Котович І.О., завідувач кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, кандидат юридичних наук, доцент Чернецька О.В., завідувач кафедри правничої лінгвістики, доктор юридичних наук, доцент Миколаєць В.А., завідувач кафедри теорії та історії держави і права, к.ю.н., доцент Бак В.І.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта навчально-наукового інституту права Державного податкового університету Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 2 від 25 серпня 2022 року).

Слухали:

Доповідь здобувача Фісуна В. В. на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, висвітлив стан її розробки, визначив зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, мету та задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрив наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, навів дані про апробацію результатів дисертації та кількість публікацій, а також окреслив структуру дисертації.

Зокрема, доповідач зазначив, що метою дисертаційного дослідження є теоретичний аналіз наукових підходів, нормативно-правового регулювання та правозастосування окремих цивільно-правових способів захисту права власності в контексті здійснення збройної агресії Російської Федерації проти України, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення цивільного законодавства України у визначеній сфері, а також завдання, що були сформульовані для досягнення зазначеної мети.

Було вказано, що дисертаційна робота є одним з перших комплексних досліджень існуючих цивільно-правових механізмів та наявних у них прогалин та неточностей системного характеру щодо захисту осіб, право власності яких було порушено внаслідок здійснення збройної агресії Російської Федерації проти України. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист.

Визначено загальнотеоретичні засади дослідження інституту захисту права власності під час збройної агресії в цивільному праві України. Здійснено огляд поточного стану наукової розробки цивільно-правового інституту захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України. Простежено генезис правового регулювання інституту захисту права власності в Україні. Досліджено інститут захисту права власності під час збройної агресії в законодавстві зарубіжних країн.

Встановлено, що еволюцію правового регулювання інституту захисту права власності відповідно до історичної послідовності можна змістовно поділити на окремі етапи.

На підставі аналізу досвіду іноземних країн (Косово, Боснії і Герцеговини, Іраку та інших країн) в контексті захисту права власності встановлено, що необхідним для України є: нормативне закріплення дієвих способів захисту права власності (у тому числі, з врахуванням Принципів Пінейро, а також Резолюції № 1708 (2010)); створення ефективних інституцій, що будуть здійснювати такий захист; а також формування органів нагляду для забезпечення належного функціонування таких механізмів.

Розглянуто особливості захисту права власності в Україні.

Здійснено розмежування таких понять як «форма захисту», «спосіб захисту» та «засіб захисту», де спосіб захисту – це передбачений законодавством та/або договором захід або сукупність заходів, що відповідають принципу верховенства права та які можуть бути здійсненими суб'єктом, права та/або інтереси якого порушені, невизнані, оспорювані, та/або можуть бути порушеними, невизнаними, оспорюваними задля захисту або недопущення їх порушення, невизнання або оспорювання самостійно таким суб'єктом або іншими особами. Засіб захисту – це

визначений законодавством інструмент, у разі застосування якого суб'єкт в межах обраного ним способу захисту права власності може належним чином реалізувати захист свого права власності. Формами захисту права власності в контексті цивільно-правового захисту є юрисдикційні та неюрисдикційні, в межах яких виділяються окремі підформи (субформи).

Зазначено про необхідність здійснення уточнення засад захисту права власності шляхом розширення застосування цивільно-правових способів захисту відповідно до змісту права, способу його порушення та наслідків.

Обґрунтовано, що для забезпечення виконання рішення у разі застосування превентивного способу захисту права власності шляхом заборони вчинення дій, існує необхідність запровадження інструменту, подібного до астренту у зарубіжних юрисдикціях, тобто, судової неустойки.

Встановлено, що у разі дотримання умов та порядку здійснення примусового відчуження майна, такі дії не можуть вважатися порушенням права власності, а є лише його припиненням у визначений законом спосіб.

У контексті збройної агресії виокремлено такі територіальні правопорядки: територія, на якій не ведуться активні бойові дії та яка не є окупованою; окупована територія (згідно з чинним українським законодавством – тимчасово окупована територія); територія активних бойових дій; окремий правопорядок території проведення антитерористичної операції (який і досі встановлює окремі гарантії відповідно до спеціального у цій сфері законодавства).

Аргументовано необхідність прийняття нормативного порядку щодо проведення обстеження знищених окремих категорій об'єктів нерухомого майна, зокрема із застосуванням інформаційних продуктів дистанційного зондування Землі, що дозволить підвищити рівень захисту права власності осіб, які цього потребують.

Досліджено поняття, зміст та особливості застосування окремих цивільно-правових способів захисту права власності в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.

Обґрунтовано, що застосування термінів «компенсація» та «відшкодування» з позиції критерію виду завданої шкоди може здійснюватися незалежно від такого виду, тобто як щодо майнової (матеріальної), так і щодо немайнової (моральної або ж нематеріальної) шкоди. Водночас, можливим є розмежування застосування цих термінів з позиції критерію суб'єктивного обов'язку здійснення виплати (передачі майна) за завдану особі шкоду, де термін «відшкодування» може застосовуватися як щодо майнової, так і щодо немайнової шкоди у разі її стягнення з особи, яка завдала шкоду, або ж з якої вона має бути стягнута згідно із законом, у той час як термін «компенсація» може застосовуватися як щодо майнової, так і щодо немайнової шкоди у разі здійснення виплати (передачі майна) особою, яка не завдала шкоди, і у разі відсутності у неї обов'язку здійснення таких дій згідно із законом, однак, якщо вона матиме право на зворотну вимогу (регрес) до особи, яка завдала такої шкоди, або ж з якої вона має бути стягнута згідно із законом.

Обґрунтовано необхідність запровадження окремої норми щодо відшкодування (компенсації) шкоди, завданої внаслідок збройної агресії іншою державою.

Доведено, що існуючі нормативні недоліки цивільного законодавства (зокрема, стаття 1177 ЦК України), не дозволяють належним чином здійснювати відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Встановлено, що доктрина «alter ego» не може визначатися частиною іншої доктрини – «piercing the corporate veil», оскільки є відмінною від неї та становить її дзеркальну форму, де перша («alter ego») дозволяє притягнути до відповідальності контрольованих осіб за зобов'язаннями осіб, що ними володіють або контролюють, у той час як друга («piercing the corporate veil») – притягнути до відповідальності осіб, що володіють або ж контролюють підпорядкованих їм осіб за зобов'язаннями таких підконтрольних осіб.

Запропоновано низку пропозицій щодо оптимізації цивільного законодавства України з питань захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в роботі, можуть бути використані у:

законотворчій діяльності – для вдосконалення нормативно-правового регулювання (включаючи, розроблення) у сфері цивільно-правового захисту права власності осіб, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

науково-дослідній роботі – як основа для подальших теоретичних комплексних наукових досліджень щодо захисту права власності осіб, які є постраждалими внаслідок збройної агресії;

правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ щодо захисту права власності фізичних та юридичних осіб під час збройної агресії Російської Федерації проти України (акт впровадження адвокатського бюро «ІВАНА ХОМИЧА» від 23.02.2026);

освітньому процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільне право України», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

По завершенню доповіді аспіранту присутніми були поставлені такі **запитання:**

Бак В.І.: Який досвід зарубіжних держав у сфері цивільно-правового захисту права власності під час і після збройних конфліктів може бути імплементований у правову систему України?

Відповідь: Дякую за запитання. Перш за все, варто створювати систему цивільно-правового захисту на підставі принципів, що були розроблені як результат роботи відповідних юрисдикційних органів у зарубіжних державах після завершення збройної агресії (Принципи Пінейро, та ті, що викладені у Резолюції 1708 (2010)). Належний їх аналіз та запровадження в законодавство може стати основною цивільно-правового захисту права власності.

Чеховська І.В.: Яким чином судова практика впливає на формування нових підходів до цивільно-правового захисту права власності під час збройної агресії?

Відповідь: Дякую за запитання. Судові органи на повномасштабне вторгнення відреагували значною кількістю правових позицій щодо відшкодування шкоди з Російської Федерації та її агентів, так званих «alter ego», включаючи обмеження судового імунітету, яким тривалий час користувалася Російська Федерація. Водночас, наразі залишається під питанням ефективно виконання прийнятих рішень судами України.

Новицька Н.Б.: У чому полягає відмінність доктрини «alter ego» від доктрини «piercing the corporate veil» та які перспективи закріплення доктрини «alter ego» в законодавстві України для цілей відшкодування шкоди, завданої збройною агресією?

Відповідь: Дякую за запитання. Деякі доктринальні позиції визначають доктрину «alter ego» як частину іншої доктрини – «piercing the corporate veil». Водночас, доктрина «alter ego» є відмінною від доктрини «piercing the corporate veil», та становить її дзеркальну форму, оскільки перша («alter ego») дозволяє притягнути до відповідальності контрольованих осіб за зобов'язаннями осіб, що ними володіють або контролюють, у той час як друга («piercing the corporate veil») – притягнути до відповідальності осіб, що володіють або ж контролюють підпорядкованих їм осіб за зобов'язаннями таких підконтрольних осіб

Білоус Т.Й.: Яка відмінність між поняттями «форма захисту», «спосіб захисту» та «засіб захисту», та яке їх теоретико-практичне значення?

Відповідь: Дякую за запитання. Форма захисту може бути розподілена на юрисдикційну та неюрисдикційну, у той час спосіб захисту – це передбачений законодавством та/або договором захід або сукупність заходів, що відповідають принципу верховенства права та які можуть бути здійсненими суб'єктом, права та/або інтереси якого порушені, невизнані, оспорювані, та/або можуть бути порушеними, невизнаними, оспорюваними задля захисту або недопущення їх порушення, невизнання або оспорювання самостійно таким суб'єктом або іншими особами, а засіб захисту – це визначений законодавством інструмент у разі застосування якого суб'єкт, в межах обраного ним способу захисту права власності, може належним чином реалізувати захист свого права власності. Належне їх розрізнення є важливим для нормативного регулювання захисту права власності.

Головуюча: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається **науковому керівнику, кандидату юридичних наук, професору Білянській Н.В.**, яка зазначила, що підготовлена Фісуном Владиславом Володимировичем дисертаційна робота на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України» є цілісним науковим дослідженням, що підтверджується результатами теоретико-правового аналізу як законодавчої бази, так і наукового доробку у сфері вивчення вказаної проблематики.

Складений здобувачем план дослідження дозволив охопити усі ключові

питання теми дослідження і досить повно та змістовно висвітлити їх. Цьому сприяло правильне визначення ним мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, застосування необхідного наукового інструментарію.

Здобуті під час дослідження результати певною мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і прикладних питань. В обґрунтуванні авторських висновків у дисертації пропонується низка нових теоретично концептуальних та практично важливих положень, у тому числі зміни до законодавства.

Специфіка теми дослідження, сформульовані мета і завдання визначили структуру дисертації, послідовність та логіку викладення матеріалу. Зміст дисертації свідчить про повноту і завершеність комплексного дослідження.

Робота оформлена в повній відповідності до вимог, які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

У цілому робота оцінена позитивно. Відмічено, що вона була виконана самостійно і автора можна вважати підготовленим науковцем.

Вищевикладене свідчить, що дисертаційне дослідження Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України», представляє самостійне, закінчене дослідження теоретичного характеру, є оригінальним, актуальним та практично значимим, що дозволяє зробити висновок про відповідність встановленим вимогам. Вказана дисертаційна робота може бути рекомендована до прилюдного захисту.

Головуюча: Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається доповідачам:

Доктору юридичних наук, доценту Миколасць В.А., яка відзначила, що актуальність обраної Фісуном Владиславом Володимировичем теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і заперечень, адже на сьогодні немає достатньої бази комплексних досліджень, присвячених аналізу зазначеної тематики.

У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Водночас, рецензент підкреслила, що виконане Фісуном Владиславом Володимировичем дослідження є актуальним і своєчасним, а положення та висновки, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані.

При дослідженні застосовано ряд методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження.

У дисертації автор продемонстрував рівень своєї професійної зрілості та наукової кваліфікації. Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Дослідження фахово структуроване і відзначається цілісною логічною побудовою. Розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою і показують послідовність аналізу досліджуваних юридичних явищ. При поділі розділів

основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності і взаємозв'язку. Мета і завдання, які визначені автором у вступі, знайшли відображення у змісті та тексті дослідження.

Проте, є декілька положень, на яких акцентована увага:

1. Дисертант, не зважаючи на декларування вузької теми дослідження окремих цивільно-правових способів захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України, значну частину дисертації присвячує загальним питанням захисту права власності, водночас, детальний аналіз окремих цивільно-правових способів захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України повною мірою розкривається у третьому розділі наукової роботи.

2. Деякі положення дисертаційного дослідження потребують технічного та редакційного перегляду, у тому числі, включаючи формулювання, що використовуються в англійській анотації.

Водночас, рецензентом відмічено, що в цілому, дослідження відображає вміння автора довести свої судження. Основні висновки і пропозиції, сформульовані автором, викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно та системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми та переконливими.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Таким чином, дисертація Фісуна Владислава Володимировича є цілісним, самостійним, завершеним дослідженням важливої наукової і практичної проблеми, відповідає встановленим вимогам та профілю наукової спеціальності 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право., та може бути рекомендована до прилюдного захисту.

Кандидату юридичних наук, доценту Лаговській Н.В., яка підкреслила, що виконане Фісуном Владиславом Володимировичем дослідження присвячене актуальній проблемі, яка є важливою як для теоретичних, так і для практичних напрацювань.

Зазначена оцінка ґрунтується на результатах опрацьованих здобувачем та використаних у тексті дисертації наукових, навчальних і нормативно-правових джерел (більше 300 джерел).

Виходячи з цього, а також наукових публікацій, здійснених В. В. Фісуном, варто визнати, що кількість праць та інших результатів цієї наукової розробки, у цілому та з формальної точки зору є достатньою для узагальнення та наукового обґрунтування вироблених її автором положень, висновків, рекомендацій і пропозицій по суті досліджуваної проблематики.

Про практичну цінність цієї дисертації свідчать також й інші її положення, висновки та пропозиції, що відображені у відповідних розділах і підрозділах. Проте, як *побажання* доцільно було б висвітлити такі положення:

1. Положення наукової новизни містять деякі досить загальні та узагальнюючі положення, що потребують конкретизації відповідно до отриманих висновків у межах наукового дослідження.

2. Висновки, зазначені у роботі, не завжди кореспондуються з поставленими завданнями, що потребує перегляду та уточнення визначених у роботі завдань відповідно до мети дисертації.

Водночас, наведені зауваження не є критичними, та є такими, що можуть бути усунуті, а дисертація Фісуна Владислава Володимировича є цілісним, самостійним, завершеним дослідженням, що відповідає встановленим вимогам, та може бути рекомендована до прилюдного захисту.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Новицька Н., яка зауважила, що у роботі на високому рівні проаналізовано як вітчизняні, так і зарубіжні наукові джерела, матеріал викладається логічно та послідовно.

До того ж, дисертація Фісуна Владислава Володимировича містить аналіз, висновки та пропозиції не лише до чинного законодавства, а й до редакцій, що пропонуються до прийняття під час здійснення рекодифікації цивільного законодавства України.

Отже, можна зробити висновок, що у поданому дисертаційному дослідженні обґрунтовується низка наукових положень та висновків, що відзначаються новизною у теоретичному плані і є важливими для юридичної практики, а також може бути рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право» на здобуття ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Чеховська І., яка зазначила, що дисертантом опрацьовано досить значний масив літератури, який прямо чи опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження, у тому числі безпосередньо проаналізовано документальні, нормативно-правові та статистичні джерела, а також сучасну наукову літературу, що слугує свідченням високого рівня обізнаності здобувача у темі, яка ним досліджується, та відповідного рівня обґрунтованості зроблених ним висновків.

При цьому, важливо відмітити деякі моменти щодо формулювань, що використовуються дисертантом, зокрема «доктринальні підходи», що не завжди відповідають відносно новій темі дисертаційного дослідження, в межах якої не завжди можна виокремити саме доктринальні підходи, а скоріше відзначити наявність деяких наукових напрямків.

Загалом, результати дисертаційного дослідження мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення. Тому, дисертаційна робота Фісуна Владислава Володимировича на тему: «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України» може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право» на здобуття ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, доцент Бодунова О. акцентувала на актуальності і новизні роботи, підтримала доповідачів і запропонувала проголосувати за роботу Фісуна Владислава Володимировича щодо захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

щодо дисертації Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Право власності є системоутворюючим інститутом галузі цивільного права і питання його захисту було актуальним протягом існування людської цивілізації, оскільки спори, що виникають від побутового до міждержавного рівня частіше за все стосуються питань порушення, оспорювання або невизнання права власності на певні об'єкти права власності.

Інститут захисту права власності перебуває у постійному еволюційному розвитку, що зумовлюється необхідністю його відповідності існуючим викликам суспільних відносин. Зазначений розвиток реалізовується у розробці нових та вдосконаленні вже існуючих способів захисту права власності як на теоретичному, так і на практичному рівнях, логічно виокремлюючи і цивільно-правові способи захисту права власності у межах такого розвитку.

Юридичні основи захисту права власності у контексті цивільно-правових способів були закладені ще у римському праві, де їх ефективно використовували для захисту прав та інтересів з урахуванням фактичних обставин та правових підстав для їх застосування.

Цивільно-правові способи захисту права власності отримали свій розвиток і на теренах України ще починаючи з часів Київської Русі, де кодифіковані нормативні акти (наприклад, Руська Правда) врегульовували відповідні правовідносини.

Водночас, не зважаючи на тривалий час перебування українського народу в умовах різних збройних конфліктів, окремого нормативного регулювання щодо цивільного-правового захисту права власності за таких обставин розроблено не було, і наразі в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, це питання і надалі перебуває на підготовчій стадії за відсутності комплексного підходу до його розроблення.

Криза правового регулювання цивільного-правових способів захисту права власності значно поглибилася у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України, що почалася 24 лютого 2022 року.

Водночас, зважаючи на умови та пріоритети під час здійснення відсічі державі-агресору, достатньо швидко було запроваджено інструменти та механізми, пов'язані з захистом права власності (включаючи, можливість здійснення фіксації шкоди та отримання компенсації), а також вчасною була реакція органів судової влади, зокрема ВС, що ухвалив низку важливих системних позицій щодо обмеження державного юрисдикційного імунітету Російської Федерації, що створило правову основу для притягнення її до відповідальності на рівні приватно-правового захисту.

Однак подальший розвиток нормативних інструментів відбувається фрагментарно у межах різних напрямків, оскільки наявні українські та міжнародні інструменти не можуть повною мірою здійснювати всеосяжний

захист прав та інтересів українського народу, що зазнав шкоди від збройної агресії Російської Федерації проти України.

Наявність зарубіжного досвіду щодо розроблення нормативного регулювання захисту права власності під час збройних конфліктів будь-якого характеру та після їх завершення надає Україні можливості для вивчення та створення належних механізмів та інструментів відновлення порушених прав потерпілих осіб.

Існуюча проблематика, окрім нормативного та правозастосовного рівня, викликає надзвичайний інтерес до дослідження і на теоретичному рівні, надаючи можливість осмислити та запропонувати дієві способи захисту права власності. Більше того, аналіз цих питань є важливим не лише в контексті захисту права власності в Україні, а й задля створення прецеденту, що може бути застосований у разі виникнення подібної ситуації у майбутньому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021, а також передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Державного податкового університету на 2021–2026 рр.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Державного податкового університету від 25 серпня 2022 року (протокол № 2).

Метою дисертаційного дослідження є теоретичний аналіз наукових підходів, нормативно-правового регулювання та правозастосування окремих цивільно-правових способів захисту права власності в контексті здійснення збройної агресії Російської Федерації проти України, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення цивільного законодавства України у визначеній сфері.

Для досягнення вказаної мети сформульовано такі **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробки цивільно-правового інституту захисту права власності в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України;
- здійснити аналіз генезису правового регулювання інституту захисту права власності в Україні;
- дослідити інститут захисту права власності під час збройної агресії в законодавстві зарубіжних країн;
- визначити особливості захисту права власності за цивільним законодавством України в мирний час;
- визначити особливості захисту права власності за цивільним законодавством України під час збройної агресії;
- здійснити аналіз поняття та змісту окремих цивільно-правових способів захисту права власності, що можуть бути застосовані під час збройної агресії Російської Федерації проти України;

- визначити особливості застосування окремих цивільно-правових способів захисту права власності в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України;
- розробити пропозиції щодо удосконалення цивільного законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в результаті здійснення цивільно-правового захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

Предметом дослідження є окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

Методи дослідження. Застосування цілої низки як загальних, так і спеціальних методів наукового дослідження дали змогу досягти обґрунтованості, переконливості, достовірності авторських положень і висновків. Слід відмітити застосування історико-правового методу, що надав можливість здійснити аналіз генезис розвитку захисту права власності в цивільному праві (у підрозділі 1.2.) Застосування системно-структурного методу дозволило сформулювати ключові висновки щодо загальної системи цивільно-правового захисту права власності (у підрозділах 1.1., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2.). Порівняльно-правовий метод застосований до порівняння як окремих категорій в українському законодавстві та правозастосовній практиці, так і з зарубіжними країнами і міжнародними інституціями (у підрозділах 1.3. 2.1., 2.2., 3.1.). За допомогою застосування діалектичного методу визначено деякі ключові категорії, що застосовуються у цьому дослідженні, включаючи «відшкодування», «компенсація», «форма захисту», «спосіб захисту», «засіб захисту» (у підрозділах 2.1., 2.2., 3.1.). Техніко-юридичний та формально-логічний методи дозволили сформулювати конкретні текстуальні пропозиції до існуючого законодавства (у підрозділах 2.1., 2.2., 3.1.). Під час підготовки цього дослідження було використано також і інші наукові методи задля перевірки пропонованих висновків на їх логічність, об'єктивність та новизну, включаючи методи дедукції та індукції, синтезу та аналізу, тощо.

Теоретичною основою дисертаційної роботи зарубіжних і вітчизняних науковців та представників різних галузей права. Окремі аспекти були предметом дослідження як в Україні так і поза її межами і вивчалися у працях багатьох відомих у цій царині науковців та практикуючих юристів, включаючи: В. Алієву-Барановську, О. Бігняка, В. І. Борисову, С. С. Бичкову, І. В. Венедіктову, О. Б. Гнатів, В. І. Гранкіна, К. В. Гусарова, О. В. Даниленко, І. О. Дзеру, О. В. Дзеру, Ю. М. Жорнокуя, З. І. Книш, Н. В. Лаговську, В. А. Малигу, В. М. Махінчука, О. П. Машевську, М. О. Медведєву, І. Р. Мудру, А. М. Новицького, Н. Б. Новицьку, К. М. Пількова, Е. О. Писарєву, С. О. Погрібного, Д. В. Приймаченко, С. П. Рабіновича, О. Ю. Радченко, І. В. Спасибо-Фатеєву, Д. С. Спесівцева, Т. В. Степаненко, М. О. Стефанчука, Р. О. Стефанчука, Є. О. Харитоновна, І. В. Чеховську, О. О. Щипанову, Л. Л. Яворську, Г. Б. Яновицьку В. Л. Яроцького, М. В. Altaian, D. Casalin, A. Gashi, F. Halimi, J. I. Hernandez та багато інших.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертаційна робота є одним з перших комплексних досліджень існуючих цивільно-правових механізмів та

наявних у них прогалин та неточностей системного характеру щодо захисту осіб, право власності яких було порушено внаслідок здійснення збройної агресії Російської Федерації проти України. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які виносяться на захист, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано положення, що еволюцію правового регулювання інституту захисту права власності відповідно до історичної послідовності можна змістовно поділити на такі етапи:

- 1) виникнення інституту захисту права власності, що передбачав здійснення захисту права власності відповідно до Руської Правди (період існування Київської Русі, Галицько-Волинської держави та рання доба Великого князівства Литовського);

- 2) подальший розвиток інституту захисту права власності, що характеризувався здійсненням захисту права власності відповідно до Литовських Статутів (період пізньої доби Великого князівства Литовського та Речі Посполитої);

- 3) період козацької доби, що передбачав здійснення захисту права власності відповідно до існуючих звичаїв;

- 4) період розподілу козацької держави, особливістю якого було різне правове регулювання захисту права власності: у Лівобережній Україні – Зводом законів російської імперії, у Правобережній Україні – Австрійським цивільним кодексом;

- 5) подальший розвиток правового регулювання за часів Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, коли здійснення захисту права власності відбувалося відповідно до Зводу законів російської імперії;

- 6) правове регулювання захисту права власності за часів існування Української Радянської Соціалістичної Республіки на підставі норм Цивільного кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1922 року та Цивільного кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1963 року;

- 7) сучасний етап правового регулювання за часів незалежності України, що характеризується пріоритетом конституційних гарантій та рівним захистом усіх форм власності.

- співставлено правове визначення термінів «бойові дії», «територія активних бойових дій», а також запропоновано підхід до їх застосування у системному підході в нормативно-правових актах поряд із термінами «територія активних бойових дій» та «тимчасово окупована територія»;

- аргументовано запровадження комплексного регулювання порядку проведення обстеження знищених окремих категорій об'єктів нерухомого майна, зокрема із застосуванням інформаційних продуктів дистанційного зондування Землі, незалежно від правопорядку території, що дозволить підвищити рівень захисту права власності осіб, які цього потребують;

- здійснено розмежування доктрини «alter ego» та доктрини «piercing the corporate veil», де перша («alter ego») дозволяє притягнути до відповідальності

контрольованих осіб за зобов'язаннями осіб, що ними володіють або контролюють, у той час як друга («piercing the corporate veil») – притягнути до відповідальності осіб, що володіють або ж контролюють підпорядкованих їм осіб за зобов'язаннями таких підконтрольних осіб;

- встановлено, що при регулюванні відносин, які виникають під час здійснення цивільно-правового захисту права власності в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, необхідно враховувати міжнародно сформовані Принципи Пінейро, а також Резолюцію № 1708 (2010);

удосконалено:

- класифікацію нормативно передбачених правопорядків в залежності від статусу території в межах України та обсягу прав. У контексті збройної агресії виокремлено такі територіальні правопорядки: територія, на якій не ведуться активні бойові дії та яка не є окупованою; окупована територія (згідно з чинним українським законодавством – тимчасово окупована територія); територія активних бойових дій; окремий правопорядок території проведення антитерористичної операції (який і досі встановлює окремі гарантії відповідно до спеціального у цій сфері законодавства);

- підхід до розрізнення засад захисту права власності, наявний у чинному законодавстві, з метою виокремлення таких засад для можливості належного застосування під час цивільно-правового захисту права власності, зокрема, можливість здійснення власниками захисту не тільки визначеними у законодавстві, а й будь-якими іншими способами відповідно до змісту права, способу його порушення (можливого порушення) та наслідків, що їх спричинило (може спричинити) це порушення;

- теоретичне та нормативне розмежування термінів «відшкодування» та «компенсація» на підставі критерію суб'єктивного обов'язку здійснення виплати (передачі майна) за завдану особі шкоду, де термін «відшкодування» може застосовуватися як щодо майнової, так і щодо немайнової шкоди у разі її стягнення з особи, яка завдала шкоду, або ж з якої вона має бути стягнута згідно із законом; у той час як термін «компенсація» може застосовуватися як щодо майнової, так і щодо немайнової шкоди у разі здійснення виплати (передачі майна) особою, яка не завдала шкоди, і у разі відсутності у неї обов'язку здійснення таких дій згідно із законом, однак, якщо вона матиме право на зворотну вимогу (регрес) до особи, яка завдала такої шкоди, або ж з якої вона має бути стягнута згідно із законом;

дістало подальший розвиток:

- доктринальне розуміння термінів «форма захисту», «спосіб захисту», «засіб захисту» у контексті застосування цих категорій задля здійснення належного цивільно-правового захисту права власності;

- положення щодо належного закріплення у цивільному законодавстві превентивного способу захисту права власності (прогібиторного позову) та запропоновано запровадження астренту як одного зі способів виконання судових рішень за вимогами прогібиторного позову;

- дослідження досвіду іноземних юрисдикцій щодо цивільно-правового захисту права власності (на прикладах Боснії і Герцеговини, Косово, Іраку та

інших держав). Так, необхідним для України вбачається: нормативне закріплення дієвих способів захисту права власності (у тому числі, з врахуванням Принципів Пінейро, а також Резолюції № 1708 (2010)); створення ефективних інституцій, що будуть здійснювати такий захист; а також формування органів нагляду для забезпечення належного функціонування таких механізмів.

На підставі наведених положень розроблено низку пропозицій щодо оптимізації цивільного законодавства України з питань захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження, сформульовані положення, пропозиції та висновки можуть бути застосовані:

- у *законотворчій діяльності* – для вдосконалення нормативно-правового регулювання (включаючи, розроблення) у сфері цивільно-правового захисту права власності осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України;

- у *науково-дослідній роботі* – як основа для подальших теоретичних комплексних наукових досліджень щодо захисту права власності осіб, які є постраждалими внаслідок збройної агресії;

- у *правозастосовній діяльності* – під час розгляду і вирішення цивільних справ щодо захисту права власності фізичних та юридичних осіб під час збройної агресії Російської Федерації проти України (акт впровадження адвокатського бюро «ІВАНА ХОМИЧА» від 23.02.2026);

- в *освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Цивільне право України», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дослідження. Роботу виконано й обговорено на кафедрі цивільного права та процесу Державного податкового університету. Практично орієнтовані рекомендації та основні наукові висновки і положення дисертації викладені у доповідях на відповідних науково-практичних конференціях та науково-практичному круглому столі: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту» (м. Харків, 19 квітня 2024 року); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти» (м. Львів, 19-20 січня 2025 року); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки. Збалансування приватних прав та публічного інтересу в умовах воєнного стану» (м. Ірпінь, 03 квітня 2025 року); Всеукраїнському науково-практичному круглому столі, присвяченому 30-річчю Навчально-наукового інституту права «Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану» (м. Ірпінь, 08 жовтня 2025 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, а наукова новизна сформованих висновків та пропозицій підготовлена на основі особистого дослідження автора.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 8 наукових працях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку

наукових фахових з юридичних наук, 4 тез наукових доповідей та 1 публікація, яка додатково відображає результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (332 найменування на 42 сторінках) та двох додатків (на 3 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, із них основного тексту – 189 сторінок.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Фісун В. В. До питання захисту права власності фізичних осіб, майно яких знаходиться в районі воєнних (бойових) дій. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 2. С. 76–82. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.12>.

2. Фісун В. В. Окремі правові аспекти відшкодування збитків, завданих суб'єктам господарювання внаслідок агресії Російської Федерації проти України. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 139–144. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.21>.

3. Фісун В. В. Звернення стягнення на майно юридичних осіб за заборгованістю держави в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)*. 2025. № 1(11). С. 196–203. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1\(11\)-196-203](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1(11)-196-203).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Фісун В. В. Захист права власності у повоєнний період: досвід Боснії і Герцеговини. *Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 19 квітня 2024 р.) / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 268–271. URL: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>.

5. Фісун В. Застосування критеріїв доктрини «alter ego» в контексті збройної агресії Російської Федерації проти України. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19–20 січня 2025 р.). Львів : Львівський науковий форум, 2025. С. 74–75. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2025/19-20.01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.

6. Фісун В. До питання стягнення моральної шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. *Фінансова політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки. Збалансування приватних прав та публічного інтересу в умовах воєнного стану* : збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції (Ірпінь, 3 квітня 2025 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. С. 386–389. URL: https://dpu.edu.ua/images/2025/Photo_dlya_novyn_2025/Naukovi%20zahodi/06%20cerven%20Naukovi%20zahodi/Zbirnik%20tez%20Miznarodnoi%20konferencii%2003_04_2025.pdf.

7. Фісун В. До питання захисту права власності осіб, майно яких

знаходиться на тимчасово окупованих територіях. *Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану*: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу присвяченого 30-річчю Навчально-наукового інституту права (Ірпінь, 8 жовтня 2025 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. С. 305–308. URL: https://dpu.edu.ua/images/2025/Photo_dlya_novyn_2025/Navcalno-naukovij%20institut%20prava/11%20listopad%20Navcalno-naukovij%20institut%20prava/Zbirnik%20materialiv%20Vseukrainskogo%20kruglog o%20stolu%208.10.25%20r.pdf.

які додатково відображають результати дослідження:

8. Фісун В. В. Відновлення права власності у повоєнний період: досвід окремих держав. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2024. № 11. С. 125–129. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2024/11/10501>.

Характеристика особистості здобувача. Фісун Владислав Володимирович народився 16 вересня 1998 року у смт. Старобешеве, Донецької області. Проживає у місті Ірпінь, Київської області.

Закінчив у 2021 році магістерську програму за спеціальністю «Право» у Національному університеті «Кієво-Могилянська академія».

Аспірант кафедри цивільного права та процесу Державного податкового університету. Одружений, дітей не має.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Фісуна Владислава Володимировича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Фісуна Владислава Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Фісуна Владислава Володимировича на тему «Окремі цивільно-правові способи захисту права власності під час збройної агресії Російської Федерації проти України» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні фахового семінару кафедр навчально-наукового інституту права: «за» – 14; «проти» – немає; «утримались» – немає.

**Голова фахового семінару кафедр
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, доцент,
гарант освітньо-наукової
програми 081 «Право»**

Олеся БОДУНОВА